

JOHN RAWLS VE KÜRESEL ADALET ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Vildan MEYDAN *

ÖZ

Adalet, özgürlük gibi kavramlar uluslararası ilişkiler için her zaman üzerinde düşünülen konular olmuştur. Aynı zamanda bu fikirler, uluslararası ilişkiler düşünürleri tarafından da değişik zamanlarda farklı açılardan yorumlanmışlardır. Rawls da, Siyasal Liberalizm adlı eserinde adalet konusundaki temel fikirlerini belirtmiş; çağdaş demokratik bir toplumda adaletin nasıl sağlanması gerektiğini, eşit ve özgür bireylerden oluşan toplumun, adaleti sağlamak için hangi şartları kapsaması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra ise Halkların Yasası adlı eserinde adaletin küreselliğini tartışmıştır. Bu çalışmanın konusu da, Rawls'un üzerinde durduğu adalet teorisinin, küresel adalet ve uluslararası ilişkiler kapsamında incelenmesidir. Diğer bir deyişle, küresel adalet üzerinden, adalet teorisinin uluslararası ilişkilere uygulanıp uygulanamayacağına da değinilecektir. Çalışmadaki literatür taraması ile, bu konuda diğer çalışmaların içerikleri ve yazarların görüşlerine değinilecek, bu noktadan hareketle Rawls'un adalet fikrinin uluslararası boyutunu daha somut şekilde görebilmek mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler : JohnRawls, Siyasal Liberalizm, Adalet, Küresel Adalet, Halkların Yasası

AN ASSESMENT ON THE RELATIONSHIP BETWEEN JOHN RAWLS AND GLOBAL JUSTICE

ABSTRACT

concepts also have been interpreted by international relations thinkers from several aspects in different times. Rawls has pointed out his ideas about justice in his work entitled Political Liberalism. He explained how to ensure justice in modern democratic societies. He also stated which conditions should be provided by society consist of free and equal citizens. Then he discussed about the globalization of justice. This study aims to analyse the theory of justice in the context of global justice and international relations. In other words, it will be discussed whether theory of justice can be implemented to international relations or not. Through a literature review, other scholars' views and studies on the topic will be mentioned as well. Thus, it will be possible to see the global extent of Rawls' justice.

Key Words: John Rawls, Political Liberalism, Justice, Global Justice, The Law of Peoples.

1. Giriş

John Rawls, çeşitli eserlerinde adalet kurgusunu farklı yönlerden, farklı şekillerde ele almıştır. Bir Adalet Teorisi (1971) isimli eserinde kendi bakış açısından adaletin tanımını ve kapsamını belirtmiştir. Siyasal Liberalizm (1993) adlı eserinde ise ilk eserinde temellendirdiği adalet kavramını genişletmiştir. Bu eserde Rawls, adaletin hangi toplumlarda mümkün olabileceğini tartışmıştır. Son olarak Halkların Yasası (1999) adlı eserinde ise ilk iki eserinde ele aldığı adalet kavramını uluslararası alana taşımış, küresel bir adalet fikrinin mümkün olup olmadığını sorgulamıştır.

Rawls, Siyasal Liberalizm adlı eserinde; 'kapsamlı ve çeşitli dini, felsefî ve ahlaki doktrinler tarafından ayrılan özgür ve eşit vatandaşlar, adil bir topluma nasıl sahip olabilir' sorusunu yönelmiştir (Rawls 1993: 13). Bir diğer deyişle, Rawls burada çeşitli doktrinler etkisiyle farklılaşan toplumun eşit ve özgür vatandaşlarının oluşturduğu adil bir toplum mümkün mü sorusunu sormuş ve buradan hareketle, bu özelliklerden oluşan bir toplumun mümkün olabileceğini belirtmiştir. Eşit ve özgür bireylerin oluşturduğu adil bir toplumda hakkaniyet olarak adaletin de bulunacağını savunmuştur. Hakkaniyet olarak adalet kavramıyla Rawls'un kastettiği şey, çeşitli doktrinlerce farklılaşan eşit ve özgür bireylerin, bu adalet anlayışını onaylamasıdır (Rawls 1993: 4). Görüldüğü gibi Rawls, eşit ve özgür bireylerden oluşan adil bir toplumda adaleti her unsurun temeline yerleştirmiştir. İdeolojileri farklı bireylerin bile ortak olarak onayladıkları adalet kavramı, o toplumdaki tüm mekanizmaların temelini oluşturmalı ve toplumun kurumları da adalet ilkesi ile hareket etmelidir.

Halkların Yasası'ndan önceki eserlerinde temel adalet kavramını oluşturan Rawls, Halkların Yasası'nda bu fikirlerini evrensel boyuta taşımıştır. Bir diğer deyişle, adaletin küresel boyutunu tartışmış ve bunun mümkün olup olmadığını sorgulamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın ağırlık noktasını Halkların Yasası adlı eser oluşturacaktır.

2. HALKLARIN YASASI'NDA KÜRESEL ADALET

Çalışmanın ağırlık noktasını oluşturan Halkların Yasası ve küresel adalet ilişkisine geçmeden önce, Bir Adalet Teorisi adlı eserde belirtilmiş olan ve daha sonra küresel boyuta taşınan adaletin ilkelerini belirtmekte olacaktır. Rawls'un belirttiği şekliyle, adalet anlayışının iki temel ilkesi bulunmaktadır:

1. Herkesin tamamıyla yeterli temel haklar ve özgürlükler düzenine sahip olmak konusunda eşit hakkı bulunmaktadır ve bu düzen herkes için aynıdır; bu düzende, eşit siyasal özgürlüklerin değerleri eşit olarak sağlanır.

2. Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler şu iki şartı sağlamalıdır: Birincisi, eşitsizlikler herkese adil bir fırsat eşitliği altında açık olan konumlara ve makamlara bağlanmalıdır. İkincisi, eşitsizlikler toplumun en dezavantajlı üyelerinin en çok yararına olacak şekilde olmalıdır. (Rawls, 2007:51)

Bir Adalet Teorisi adlı eserde temel olarak bu şekilde belirtilen adaletin ilkeleri, daha sonra küresel boyuta taşınmaya çalışılmıştır. Rawls, Halkların Yasası ile anlatmak istediği şeyin, uluslararası hukuk norm ve ilkelerine uygulanabilen bir hak ve adaletin siyasal kavramı olduğunu belirtmiştir (Rawls, 2003: 36). Aslında Rawls'un Halkların Yasası'nda amaçladığı şey adaletin mümkün olduğu toplumlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesidir. Bu sebeple öncelikle bir halklar sınıflandırması yapılmış, daha sonra ise Halkların Yasası oluşturulmuştur. Oluşturulan bu yasalar, küresel adaletin sağlanması yönünde önemli bir adım oluşturacaktır.

Halkların Yasası'nın oluşturulmasında iki önemli sebep bulunur. Bunlardan birincisi, uluslararası sistemde yaşanan adaletsizliktir. Yani küresel olarak yaşanan açlık, kıtlık gibi sıkıntılardır. İkincisi ise, bu adaletsizliğin giderilebileceği ve Halkların Yasası'nın oluşturularak, bu ilkeler takip edildiğinde, küresel adaletin sağlanabileceği düşüncesidir (Özbay 2014: 43). Öte yandan Rawls, Halkların Yasası eserinin gerçekçi bir ütopya olduğunu savunmuştur. Ona göre eserin gerçekçi olmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır (Rawls, 1999: 13): İlk olarak insanları, olduğu gibi ele aldığı için; ikinci olarak ise ilkeler ve kurallar mevcut politik ve sosyal düzenlemelere uygulanabilir ve işlenebilir olduğu için Rawls Halkların Yasası'nı gerçekçi olarak nitelendirmektedir.

2.1. Rawls'un Halklar Sınıflandırması

Rawls, Halkların Yasası adlı eserinde halkları sınıflandırmış; hangi halkların küresel adalete katkı yapacağını, hangilerinin ise katılamayacağını belirlemeye çalışmış, uluslararası sistemde küresel adaletin tesis edilmesini sağlayacak toplumlar olarak iyi düzenlenmiş ve düzgün halkları işaret etmiştir. İyi düzenlenmiş halklar; ortak iyiye dayalı bir adalet duygusunun geliştiği, eşit ve özgür bireylerden oluşan, insan haklarına saygılı, liberal olarak tanımlanabilecek halklardır. Düzgün halklar ise, liberal olmayan fakat ortak bir iyi fikrine dayalı adalet fikri bulunan, uluslararası sorunlarda şiddete başvurmayan halklardır. Rawls, iyi düzenlenmiş halklar ile düzgün halkları, halkların yasalarını belirlemek üzere ikinci başlangıç durumuna dâhil eder. Ve bu iki halkın oluşturduğu topluluğa ise "halklar topluluğu" adını verir (Avşar 2006: 89).

Küresel adaletin tesis edilmesi için oluşturulacak Halkların Yasası'na Rawls, tüm toplumları dâhil etmemiştir. Sınıflandırmaya dâhil edilen toplumlar, kendi içlerinde az çok adaleti uygulayabilen halklardır. Liberal olarak adlandırılacak toplumların yanı sıra tam olarak liberal olmasa da düzgün olan halklar da bulunmaktadır. Rawls, bu halklara da düzgün halklar adını vermiştir. Buradan hareketle Halkların Yasası'nı belirlemek üzere iyi düzenlenmiş halkları ve düzgün halkları işaret etmiştir. Rawls'a göre, uluslararası sistem yalnızca iyi düzenlenmiş ve düzgün halklardan oluşmaz. Bu halkların yanı sıra yasa tanımaz devletler, zorluk içindeki halklar ve iyiliksever mutlakiyetçi toplumlar da vardır (Macit 2015: 216). Yasa tanımaz devletler olarak adlandırılan toplumlar, toplumu oluşturan bireylerin haklarını ihlal ederler, uluslararası sistemde de barışçıl yöntemleri tercih etmezler. Bu sebeple bu devletlerin tutumlarını değiştirmeleri sağlanmalı, gerekirse yaptırım uygulanmalıdır (Avşar 2006: 89). Çünkü bu devletlerin önüne geçmek, olası bir uluslararası barışın tehdidi gibi durumların önüne geçebilir ve bu bakımdan küresel adaletin sağlanması için önemlidir.

Zorluk içindeki halklar; gerek ekonomik, gerek siyasi olarak zor durumda bulunan ve yardıma ihtiyacı olan halklardır. Rawls, bu halklara yardım edilmesi gerektiğini belirtir (Avşar 2006: 89). Bu halklara yardım edilmesi, bu toplumlara ileride belki de iyi düzenlenmiş ya da düzgün halklar kategorisine sokabilir ve küresel adaletin sağlanması yönünde önemli bir adım olabilir. Son olarak iyiliksever mutlakiyetçi toplumlar, kısmen de olsa insan haklarına saygılı olan fakat siyasal karar durumlarında bazı eşitlik problemleri yaşayan toplumdur. Rawls'un bu toplumlara halklar topluluğuna dâhil etmemesinin sebebi ise bu toplumlarda siyasal karar alma mekanizmasında topluma yer verilmemesidir.

Halkların Yasası'nda halklar sınıflandırması yapılırken, küresel adaletin de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Çünkü halklar sınıflandırılırken, küresel adalete olası katkıları ya da olası zararları göz önünde bulundurulmuştur. Görüldüğü gibi beş sınıf halkın hepsi bir şekilde küresel adalete katkı sağlamakta, ya da uluslararası adalet ve barışa bir tehdit olarak algılanmaktadır. Rawls'un –yasa tanımaz devletlerde savunduğu gibi- gerektiğinde müdahaleyi göz önüne alması da aslında bu sınıflandırmaları yaparken küresel adaleti merkezde tuttuğunun bir göstergesidir. Yine aynı şekilde, zorluk içindeki halklarda da benzer durum vardır. Rawls, zorluk içindeki halklara yardım edilmesini belirtirken, ileride bu halkların küresel adalete yapacağı olası katkıları göz önünde bulundurmuş olabilir.

Bunun tam tersi durumu düzgün halklarda görmek mümkündür. Rawls, düzgün halkları liberal olmayan fakat ortak bir iyi anlayışına sahip olmaları ve diğer toplumlara sorunlarında şiddeti temel almamaları nedeniyle düzgün halklara dâhil etmiştir. Rawls düzgün halkları “ düzgün danışma hiyerarşisine” sahip halklar olarak nitelendirmiş, bu sebeple bu halkları liberal halklar ile birlikte halklar topluluğuna dâhil ettiğini belirtmiştir. (Rawls, 1999: 4) Rawls halklar arasında bu sınıflandırmayı yaparken küresel adaleti temel almıştır. Çünkü liberal olmadığı halde halklar topluluğuna dâhil edilen düzgün halkların da küresel adalete bir katkısı olabileceği ihtimalini göz ardı etmemek gerekir. Ki düzgün halklarda, adaletin toplumdaki tesisi için oldukça önemli olan ortak iyi fikrine dayalı adalet anlayışının bulunduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle aslında Halkların Yasası'ndaki halklar sınıflandırmasının, küresel adalete olası katkıları ya da zararları doğrultusunda şekillendiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Tüm bunların sonucu olarak, Rawls'un Halklar Yasası'nda oluşturduğu halklar sınıflandırması şu şekilde olacaktır:

- a. İyi düzenlenmiş halklar
- b. Düzgün halklar
- c. Yasa tanımaz devletler
- d. Zorluk içindeki halklar
- e. İyiliksever mutlakiyetçi toplumlar (Macit 2015: 216).

2.2. İkinci Başlangıç Durumu ve Bilgisizlik Peçesi

Rawls, Halkların Yasası adlı eserinden önce kaleme aldığı Siyasal Liberalizm eserinde, bir başlangıç durumu ve bilgisizlik peçesinden söz etmişti. Ortak bir iyiye dayalı adalet fikrinin oluştuğu bir toplumda, toplumsal işbirliğinin adil şartları, o toplumu oluşturan eşit ve adil kişiler tarafından oluşturulur (Rawls 1993: 26). Başlangıç durumunun belirttiği de aslında tam olarak bu noktadır. Özgür ve eşit vatandaşların oluşturduğu bir toplumda, toplumsal işbirliğinin adil şartlarının oluşturulması için başlangıç durumu ve bilgisizlik peçesi ele alınmıştır. Toplumun temsilcileri, Rawls'un başlangıç durumu olarak belirttiği şekilde, bilgisizlik peçesi altında toplanırlar ve o toplumun kabul edeceği, toplumsal işbirliğinin adil şartlarını belirlerler. Fakat bunların arasındaki anlaşmaya, diğer herhangi geçerli bir anlaşmada olduğu gibi uygun şartlar içerisinde varılmalıdır (Rawls 1993: 25). Başlangıç durumundaki belirli bilgilerin kısıtlanması büyük bir öneme sahiptir. Rawls bu kısıtlamalar olmasa, adaletin hiçbir kesin teorisinin sonuca ulaştırılmayacağını savunur (Rawls 1993: 121).

Rawls'un Siyasal Liberalizm eserinde belirttiği ve toplumlar düzeyinde olan şekliyle başlangıç durumu ve bilgisizlik peçesinin savunduğu fikirler genel olarak bu şekildedir. Halkların Yasası adlı eserinde bu iki kavram uluslararası boyutuyla ele alınmıştır. Yani Siyasal Liberalizm'deki başlangıç durumunda toplumun adil şartlarını belirlemek için toplumun temsilcileri toplanırken, Halkların Yasası'nda ise Rawls'un beş sınıfa ayırdığı ve halklar topluluğu ismini verdiği iki halkın temsilcileri yer almaktadır. Halkların temsilcileri bu kez toplumun adil şartlarını belirlemek için değil, uluslararası adaletin tesis edilmesi için halkların yasalarını belirlemek üzere toplanmaktadırlar. İkinci başlangıç durumuna, Rawls'un halklar topluluğu adını verdiği iyi düzenlenmiş toplumlar ile düzgün toplumlar katılmakta. Başlangıç durumuna katılan halklar; halkların yasası ilkelerini seçecekler, böylece bu ilkeler vasıtasıyla gerek kendi aralarında, gerekse halklar topluluğuna dâhil olmayan diğer halklarla adil ve sağlıklı bir iletişim gerçekleştirebileceklerdir. Halklar Topluluğu'nun amacı küresel adaleti tesis etmek üzere halkların yasasını belirlemektir. Rawls bu noktada, siyasal liberalizmin küresel adalet uzantısına, ikinci başlangıç durumunu uygulamakla erişilebileceğini belirtir. (Kuper, 2000: 641).

İkinci başlangıç durumunda da, ilkinde olduğu gibi bir bilgisizlik peçesi bulunmaktadır. Halklar Topluluğu'nu oluşturan toplumların katıldığı ikinci başlangıç durumunda halklar, birbirlerinin iyi düzenlenmiş ya da düzgün halklar olduğunu bilmekte öte yandan bilinmezlik peçesi nedeniyle temsilciler bazı özellikleri bilmemektedirler. Şöyle ki, katılımcı halklar, küresel adaletin tesisi için halkların yasalarını belirlemek üzere toplandıklarını, dolayısıyla liberal toplumları temsil ettiklerini bilmekte, fakat bunun dışında birbirlerinin toplumlarının gelişmişlik düzeyi, ekonomik gücü gibi bilgileri bilmemektedirler (Macit 2015:218) . Buradan hareketle de halkların temsilcileri, uluslararası barışı ve küresel adaleti sağlamaya yönelik, halkların en çok yararına olan kararları alabileceklerdir.

Rawls'un, küresel adaletin tesisi için oluşturduğu, toplumlar arasında ilişkileri adaletli olarak düzenleyecek ve ikinci başlangıç durumunda halklar topluluğunu oluşturan toplumların oluşturup, kabul edeceği Hakların Yasası ilkeleri şunlardır:

- Halklar özgür ve bağımsızdır, diğer toplumlar birbirlerine bu konuda saygı göstermelidir.
- Halklar anlaşmalara ve taahhütlere uymalıdır.
- Halklar eşittir ve onları bağlayan anlaşmalarda taraftır.
- Halklar, işlerine müdahale etmeme sorumluluğunu gözetmelidir.
- Halklar, kendilerini savunma hakkına sahiptir, fakat kendilerini savunma amacı dışında savaş çıkarma hakları yoktur.

Halklar, insan haklarına uymalıdır.

-Halklar savaşırken belirli sınırlamalara uymalıdır.

-Halkların, düzgün ya da adil siyasal ve toplumsal rejime sahip olmalarını engelleyen olumsuz koşullar altında yaşayan diğer halklara yardım etme yükümlülüğü vardır (Rawls, 2003 :38).

Küresel adaletin tesisi için oluşturulan bu ilkeler, önemli noktalar üzerinde durmakla birlikte bazı çelişkileri de barındırmaktadır. Şöyle ki, ülkelerin diğer ülkelerin işlerine müdahale etmemesi gerektiğini belirten madde, halklar topluluğunu oluşturan halklar – iyi düzenlenmiş ve düzgün halklar- için uyulması kolay olan bir madde olacaktır. Fakat örneğin yasa tanımaz toplumlar için bu maddeye uyulması zor olacaktır. Belki de bu topluluklar bu maddeyi göz ardı ederek, küresel adaleti tehlikeye atacaktır.

Rawls'un, uluslararası barışın tesisi için oluşturduğu bu ilkeler, diğer ülkeler tarafından da uyulduğu takdirde, küresel adaletin tesisi için önemli bir adım olacaktır. Özellikle halkların savaş çıkarma hakkının bulunmadığı ve insan haklarına saygılı olmak zorunda olduğu belirtilen maddeler için, doğrudan küresel adaleti sağlama amacı doğrultusunda oluşturulduğu yorumunu yapmak mümkündür. Bunun dışında, bir önceki bölümde belirtildiği gibi, zorluk içindeki halklara yardım etme ilkesi de bu halkların ileride düzgün halklar, ya da iyi düzenlenmiş halklar sınıfına girebileceği, dolayısıyla küresel adaleti sağlamada önemli rol oynayabileceği düşüncesiyle oluşturulduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Kısacası halkların yasası da, tıpkı halkların sınıflandırması gibi, küresel adalet göz önünde bulundurularak oluşturulmuş, Rawls'un adalet fikrini uluslararası alana taşıyan, oldukça önemli destekleyici unsurlardır

3. KÜRESEL ADALET KONUSUNDA RAWLS'A YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Halkların Yasası'nda ülkelerin kendi bazı çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla savaşa girme haklarının olmadığı, bu kurala uygun davranmayan ülkelerin ise yasa tanımaz devletler olduğu bildirilmişti. Çünkü liberal devletler bu tür eylemlere girişme ihtiyacı hissetmemekte, yasa tanımaz devletlere de uluslararası adaleti ve güvenliği tehlikeye düşürmemek için gerektiğinde müdahale edebilmektedirler. Bu noktada Rawls'a yöneltilebilecek ilk eleştiri gerektiğinde müdahale konusunda olacaktır. Rawls, halkların yasasını oluşturan sekiz ilkede de belirttiği üzere devletlerin, diğer ülkelerin işlerine karışma haklarının olmadığını söyler ve insan haklarının ihlali ya da uluslararası güvenlik ve küresel adalet tehlikesinde olduğu takdirde, müdahalenin gerekli olduğunu savunur. Rawls, bu noktada liberal toplumlara, gerektiğinde diğer ülkelere müdahale etmek için meşru bir neden sağlamış olmaz mı? Yani Rawls'un işlerine karışmama ilkesi ile gerektiğinde müdahale ilkesi bu durumda çelişmiş olmuyor mu? Ayrıca, "gerektiğinde müdahale" ifadesinin sınırı nedir? Hangi ölçüde müdahale haklı olur? Bu gibi soruların cevapsız olması da, Rawls'a yöneltilebilecek eleştirilerdendir. Garcia, bu noktada Rawls'a bir eleştiri yöneltmiştir. Rawls'un "tüm insanlar için küresel adalet" fikri, aslında liberal toplumlara tüm liberal olmayan toplumların bu doğrultuda şekillendirilmesi yönünde bir görev yüklemektedir. Garcia'ya göre Rawls'un Halkların Yasası'nda kullandığı argümanlar küresel eşitsizliğe dikkat çekmemekte; aksine Rawls, liberal olmayan toplumların tolere edilmesi problemine odaklanarak kendisini sınırlandırmaktadır. Yani Rawls Halkların Yasası'nda uluslararası adaletsizlik problemine değinmekten kaçınmış, bunun yerine temel politik haklar ve görevler, bunların önceliği ve uluslararası toplumda etkili kullanımı gibi konulara odaklanmıştır. (Garcia, 2001: 670-671)

Belirtildiği gibi Rawls, Halkların Yasası'nı oluşturmak için sekiz ilkeyi kabul etmek üzere halkları sınıflandırmıştı. Yardımsever mutlakiyetçi olarak sınıflandırılan toplumda üyeler, insan haklarına saygılı olsalar bile kendi içlerinde demokratik olmadıkları için, yani halkın siyasal katılıma eşit olarak katılımını sağlayamadıkları için Halklar Topluluğu'na dâhil edilmemişti. Burada Rawls'a yöneltilebilecek bir diğer eleştiri ise yardımsever mutlakiyetçi toplumların, halklar topluluğuna dâhil edilmemesi konusundadır. Çünkü ortak bir iyiye dayalı adalet anlayışı bulunmasına rağmen, düzgün toplumlarda siyasal ya da toplumsal hayatta bazı eşitlik sıkıntıları olduğundan Rawls, düzgün toplumları liberal ya da demokratik toplum olarak nitelendirmiyor, fakat bu toplumları halklar topluluğuna dâhil ediyordu. Öte yandan yardımsever mutlakiyetçi toplumlar ise, halklar topluluğunun dışında tutulmaktaydı. Küresel adalet konusuna oldukça önem veren Rawls'un bu noktada adil davranmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada adaletsizlik içeren durum ise iyiliksever mutlakiyetçi toplumlarda da, düzgün toplumlarda olduğu gibi insan haklarına saygı olmasına rağmen, siyasal hayatta adalet problemi bulunması nedeniyle bu toplumun halklar topluluğuna dâhil edilmemesidir. O halde düzgün halkların da halklar topluluğuna dâhil edilmemesi gerekmez miydi?

Rawls'un halklar sınıflandırmasına ilişkin başka bir açıdan eleştiri ise Teson'dan gelmiştir. Rawls'un halkların yasasına liberal halkların yanı sıra liberal olmayan fakat taşıdığı bazı özellikler sebebi ile düzgün halklar olarak nitelendirilen halkları da dâhil etmesi, diğer bir deyişle Rawls'un bu halklara uluslararası tolerans ilkesi geliştirmesi, Teson tarafından eleştirilmiştir. Nitekim Rawls düzgün halkları uluslararası yasal sisteme dahil ederek iki çıkarımda bulunmuş olmaktadır: Düzgün halklar gibi hiyerarşik devletlerin, bir derecede vatandaşlarının tercihlerini temsil etmeleri nedeniyle yasal olduğu ve bu toplumların liberal ilkeler üzerine inşa edilmemelerine rağmen, yine de bu toplumların ilkelerinin rasyonel olduğu. Teson Rawls'un bu değerlendirmesine katılmamış, hiyerarşik bir düzenin hâkim olduğu düzgün halklara makul ve yasal muamelesi yapılmasının, liberal adaletin temel ilkelerini terk etmek anlamına geleceğini belirtmiştir. Teson ayrıca Rawls'un düzgün halkları Halkların Yasası'na dâhil ederek, bu halkları cinsiyet eşitliği gibi uluslararası insan haklarının ihlali durumlarında liberal kişiler tarafından gerçekleştirilecek zorlama veya meydan okumalardan izole etmiş olacağını da savunmuştur. (Garcia, 2001: 665-666)

Rawls'un halklar topluluğunu oluştururken yaptığı sınıflandırmalar, toplumların kendi içlerindeki bireylerin taşıdığı değerleri göz önünde bulundurmaması sebebiyle de eleştiri konusu olmuştur. Bilindiği gibi Rawls, Halkların Yasası'nda toplumlar arasındaki saygılı ilişkiyi temel almakta, bu doğrultuda liberal demokratik toplumlara, liberal olmayan toplumlarla ilgilenmesini fakat değerlerini bu toplumlara dayatmamasını içeren bir görev yüklemektedir. Bu noktada Rawls'un toplumların kültürel değerlerini önemseydiği düşünülse de, yine de bir eleştiriye maruz kalmıştır. Nitekim eleştirmenlere göre Rawls kültürel çoğulculuğu önemsemiş olabilir; fakat bunu, kişilerin birey olarak makul çoğulculuğunu göz ardı ederek yapmaktadır. Düzgün halkların da kendi içlerinde liberal değerler taşıyan bireylere sahip olabileceği ihtimalini atlamaktadır. (Brock, 2009: 28) Rawls ise halkları liberal olup olmamasına göre sınıflandırırken, liberal halklar dışında sınıflandırılan halklar içerisinde yer alan fakat birey olarak liberal değerlere sahip olan kişileri göz ardı etmiştir. Rawls'a küresel adalet fikri konusunda bir diğer eleştiri ise Buchanan'dan gelmiştir. Buchanan, Rawls'un uluslararası örgütlere yeterince yer vermediğini, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi oldukça önemli örgütlenmeleri ihmal ettiğini savunmuştur (Buchanan, 2000: 706). Rawls, Halkların Yasası'nda uluslararası boyuta taşıdığı ikinci başlangıç durumu fikri konusunda Philip Pettit tarafından eleştirilmiştir. Pettit, başlangıç durumunu küresel boyuta taşımamanın en mantıklı yolunun, belirli bir topluluğun üyelerinin temsili ile değil, dünya üzerindeki bireylerin temsiliyle gerçekleştirilebileceğini belirtir. Pettit'e göre bu şekilde gerçekleştirilecek başlangıç durumu ile bireylerin, farklı toplumlardaki insanların adaleti için hangi ilkeleri seçecekleri görüldü. Aynı zamanda bu başlangıç durumu, adaletin küresel boyuta taşınmasına vesile olurdu.

Pettit bu sayede, adalet açısından daha şanslı olan bir gruba ait bireyin, dezavantajlı konumdaki bireyler için nasıl kararlar alınacağına görülebileceğini belirtmiş, bu açılardan Rawls'un Halkların Yasası adlı eserinin, kozmopolit bir niteliğe sahip olmadığını savunmuştur (Pettit, 2006: 38-39). Anti kozmopolitik eleştirisi, küresellik amacıyla ele alınan bir eser için dikkat çekici bir noktadır.

Halkların Yasası liberal demokratik (iyi düzenlenmiş) toplumlar ile düzgün toplumlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için oluşturulmuştur. Halklar Topluluğu'nun, bu iki toplumun dışında kalan halklar için bir temel oluşturulmaması, halkların ilkelerini, Halklar Topluluğu'na dâhil toplumlar için belirlemesi gibi durumlar da küresel adalet fikri ile çelişmektedir. Küresel adaleti sağlama konusuna oldukça önem veren Rawls'un, halklar topluluğu dışında kalan halklara bir çözüm yolu sunmaması, yasa tanımaz devletlere karşı acımasız oluşu ve kendi içlerinde problemleri bulunan bu halklara bir çözüm yolu göstermemesi, Rawls'a yöneltilebilecek eleştirilerden bir değeridir.

Rawls'a göre devletler birbirlerinden bağımsızlardır ve dolayısıyla her devlet kendi vatandaşlarının refahından sorumludur. Yine Rawls'a göre, devletlerin zenginlik ve refahları arasındaki fark, vatandaşlarından ve politik kültürlerinin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu noktada eleştirmenlere göre Rawls, olumsuz koşulların toplumların dışındaki faktörlerden de kaynaklanabileceğini göz ardı etmektedir. Toplumlar, küresel etmenlerden ya da herhangi bir dışsal sebepten kaynaklı olumsuz koşullardan da muzdarip olabilir. Dolayısıyla toplumların ulusal politikaları da bir noktada uluslararası etmenler tarafından şekillenmektedir. Bu noktada Rawls'un savunduğu devletlerin birbirinden ayrılığı ve sınırlılığı fikri, günümüz küreselleşme ve entegrasyon ortamında çok da mümkün olamamaktadır. (Brock, 2009: 24-27)

Siyasal Liberalizm eserinde belirtilen ve daha sonra küresel boyuta taşınan adaletin iki temel ilkesi de, Rawls'un eleştirildiği bir konu olmuştur. Pogge'a göre Rawls'un iki temel adalet ilkesi:

- 1) Farklı bireylere, kendi hayatlarını etkileyecek uluslararası siyasi kararlar almaları için eşit fırsat verilmesi nedeniyle başarısızdır.
- 2) Eşit olarak motive ve yetenekli bireylere, hangi toplumda doğduklarına bakılmaksızın, iyi bir eğitim ve profesyonel bir konum elde etmeleri için eşit şans verilmesi nedeniyle başarısızdır.
- 3) En dezavantajlı bireylerin en çok yararına olmayan uluslararası sosyal ve ekonomik eşitsizlikler yaratılması sebebiyle başarısızdır (Pogge 2010: 196).

İki temel adalet ilkesinden yola çıkarak genişletilen ve küresel düzeye ulaştırılan adalet fikrinin, bu eleştirilerle birlikte küresel düzeyde ne kadar başarılı olacağı tartışma konusudur. Rawls'un eleştirisi aldığı bir diğer nokta, uluslararası başlangıç durumunda neden tarafların sadece liberal demokratik toplulukları temsil ettiği konusundadır. Reidy burada, neden sadece belirli toplulukların temsil edildiğini ve bu toplulukların, liberal demokratik adalet fikrini uluslararasılaştırma konusunda bir uzlaşmaya neden gitmediğini sormuş ve Rawls'u bu noktada eleştirmiştir (Reidy, 2004: 302).

Önceki kısımda ele alınan, zorluk içindeki halklara yardım etme yükümlülüğü konusunda da Buchanan, Rawls'a bir eleştiriyi yöneltmiş, eleştirisinde Rawls'un yardım ile tam olarak nasıl bir yardımı kastettiğinin belirsiz olduğunu, bu yardım etme yükümlülüğünün, Halklar Topluluğu'nun ortak bir sorumluluğu olduğuna dair herhangi bir işaret bulunmadığını, zorluk içindeki halkların da bu yardımı alma hakları olduğu konusunda bir ifade bulunmadığını belirtmiştir (Buchanan, 2000: 710).

Rawls'un üzerinde oldukça durduğu ve Halkların Yasası'nda detaylandığı başlangıç durumu, Habermas tarafından eleştirilmiştir. Habermas, toplumu oluşturan kişilerin her birinin, kendilerine ait bir iyi kavrayışları olduğunu ve bunları kendi çıkarları doğrultusunda bir araya getirme eğiliminde olduğunu, fakat bu maksimum çıkar peşinde olan kişilerin Rawls'un başlangıç durumunda ise birdenbire ahlaki bir kısıtlamayla hareket ettiğini belirtir (Habermas, 1995: 12). Habermas'ın bu görüşlerinde doğruluk payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İnsan, doğası gereği kendi çıkarlarını gözetme eğiliminde olan bir varlıktır. Fakat Rawls, başlangıç durumunda kişilerden, toplumun maksimum çıkarını gözetmelerini bekler. Bu durumda Rawls'un bu beklentisinin biraz ütöpik olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır ve bu nokta da Rawls'a yöneltilebilecek önemli eleştirilerden olacaktır.

Rawls'a başlangıç durumuna ilişkin bir diğer eleştiriyi de Pogge'dan gelmiştir. Pogge Rawls'u, yerel düzeydeki birinci başlangıç durumu ve küresel düzeydeki ikinci başlangıç durumundaki farklılıklardan dolayı eleştirmiştir. Pogge'a göre birinci başlangıç durumunda taraflar adalet ilkelerini tarihsel, kültürel değişkenler ve ekonomik-teknolojik koşullar doğrultusunda; kurumsal düzenin tasarlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi için bir rehber olarak benimserken; uluslararası düzeye gelindiğinde, taraflardan belirli uluslararası kuralları direkt olarak benimsemeleri istenmektedir. Öyle ki Rawls'un Halklar Topluluğu'nun üyeleri, değişen küresel koşullar altında çıkarlarını oluşturmak için belirli kurallar içerisinde kilitli kalmıştır (Pogge, 2004: 1746).

İki başlangıç durumu arasındaki bu fark eleştirisinin ardından Pogge Rawls'un, yerel olarak bireyselliği desteklediğini, uluslararası düzeye gelindiğinde ise bunu reddettiğini belirtir. Pogge'a göre bu durum bir asimetri yaratmaktadır. Yerel düzeyde topluluğun çıkarlarına bağımsız bir ağırlık atfedilmemekte ve bu çıkarlar bireysel seçimler ile tanımlanmakta iken uluslararası düzeyde insanlar, çıkarları bireysel olarak kişilerin çıkarlarına indirilemeyecek topluluklar olarak görülmektedir. Yani kısaca Pogge için Rawls, yerel düzeyde bireylere ve onların çıkarlarına ağırlık verirken uluslararası düzeyde bunun tam tersini savunmaktadır (Pogge, 2004: 1744-1752). Pogge'un belirttiği bir diğer eleştiri ise, insan kavramının, uluslararası arenada hayati bir role sahip olmak için yeterince açık ve önemli bir kavram olup olmadığıdır. Pogge insana bu özelliği vermemiş, Rawls'un belirttiği küresel adaleti uygulamada başarılı olacağına inanmadığını belirtmiştir (Pogge, 2010: 197).

Rawls, başlangıç durumuna katılacak tarafların neye göre seçileceğini de belirtmemiş, bu konuyu da ucu açık bırakmıştır. Halkların yasasını oluşturacak ilkeleri belirlemek üzere katılacak tarafların neye göre belirleneceği belirsiz kalmıştır. Düzgün halklar olarak sınıflandırılan halkların çeşitli eksikliklerine rağmen sözleşmeye katılabileceğini söyleyen Rawls, iyiliksever mutlakıyetçi toplumları temsilden yoksun bırakmaktadır.(Macit, 2015: 220). Bu nokta da Rawls'un muğlak bıraktığı bir konudur.

Halkların Yasası eseri ve savunduğu fikirlere yöneltilen eleştiriler genel olarak değerlendirildiğinde, Garcia'nın fikirleri özetleyici olacaktır. Garcia'ya göre tüm bu kritiklerin ardından Rawls'un Halkların Yasası adlı eseri iki temel noktada eleştirilebilir: Eser, ilk olarak modern uluslararası hukukun yeniden yapılanması açısından, ikinci olarak ise küresel adalet teorisi açısından yetersizdir. (Garcia, 2001: 660)

3.1. SONUÇ

Rawls, Bir Adalet Teorisi ve Siyasal Liberalizm eserlerinde başlangıcını oluşturduğu adalet teorisini, Halkların Yasası'nda uluslararası alana taşımış, aynı şekilde başlangıç durumu gibi kavramlarını da küresel boyuta ulaştırmıştır. Görüşleri uluslararası ilişkiler ve küresel adaletin uygulanabilmesi için oldukça önemli olsa da, aldığı eleştirilerin de haklılık payı olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır. Rawls'un küresel adalet için belirttiği bazı fikirlerinin gerçekleşmesinin zor – biraz da ütöpik- olduğu, halklar sınıflandırması ve Halklar Topluluğu'nda bazı eşitsizlikler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu eşitsizliklerin eleştirildiği bir topluluğun, küresel adaleti tesis etmede ne derece başarılı olacağı tartışılır. Rawls'un eserini gerçekçi ütopya olarak nitelendirmesine rağmen eleştiriler de göz önünde bulundurulduğunda, eserin küresel adalet açısından önemli eksiklikler içerdiği görülmektedir. Küresel adaletin tartışıldığı bir eserde, önemli bazı adaletsiz sayılabilecek durumlar ve halklar topluluğu dışında kalan hatırı sayılır miktardaki toplumların göz ardı edilmesi, Rawls'un küresel adaletin tesisi amacına gölge düşürmüştür. Çalışmada da yer verildiği üzere, adaletin küreselliği amacıyla ele alınan bir eser için yapılan anti kozmopolitlik eleştirisi oldukça önemli bir noktadır. Sonuç olarak Halkların Yasası adlı eserde, eleştiri kısmında belirtilen noktalarda önemli boşluklar bulunmaktadır. Rawls'un fikirlerinin ne derece başarılı olacağı, küresel adaletin sağlanmasının ne ölçüde başarılacağı ise oldukça muğlak bir durumdur.

KAYNAKÇA

Avşar, H (2006), Siyaset Felsefesi Açısından John Rawls'un Adalet Teorisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

Brock, G. (2009), Global Justice: A Cosmopolitan Account, Oxford&NY: Oxford University Press

Buchanan, A. (2000), Rawls' Law of Peoples: Rules For a Vanished Westphalian World , Ethics (110:4) , ss. 697-721.

Garcia, F. J. (2001), “ Review of the Law of Peoples”, Houston Journal of International Law, (23:3), ss. 659-677

Habermas, J. (1995), “Reconciliation Through the Use of Public Reason: Remarks on John Rawls Political Liberalism”, The Journal of Philosophy, (XCII:3), ss. 109-131

Kuper, A (2000),“Rawlsian Global Justice: Beyond the Law of Peoples to a Cosmopolitan Law of Persons”, Political Theory. (28:5), ss. 640-674

Macit, H. (2015) , “John Rawls'un Halklar Sınıflaması Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme” , Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (19), ss. 213-222

Özbay, H. (2014) “John Rawls'un Uluslararası Adalet ve Toplum Kurgusu İle Uluslararası İnsan Hakları Fikri: Uluslararası İlişkiler Açısından Halkların Yasası”, Journal of Business Economics and Political Science, (3:5).

Pettit, P. (2006), “Rawls's Peoples”,(Ed)Rex Martin and David A. Reidy, Rawls' Law of Peoples: A Realistic Utopia,Massachusetts: Blackwell Publishing:

Pogge, T.W.,(2004), “The Incoherence Between Rawls's Theories of Justice”, Fordham Law Review, (72), ss. 1739-1759

Pogge, T. W. (2010), “An Egalitarian Law of Peoples”, Philosophy and Public Affairs, (23:3), ss. 195-224

Rawls, J. (1993),Political Liberalism, New York: Columbia University Press

Rawls, J. (1999), The Law of Peoples: with ‘The Idea of Public Reason revisited’, Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Rawls, J. (2003), Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması, Çev. Gül Evrin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Rawls, J. (2007), Siyasal Liberalizm, Çev. Mehmet Fevzi Bilgin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Reidy, D. (2004), “Rawls on International Justice: A Defense”,Political Theory, (32:3)